

דף הרחבות לנושא – הלכות ביעור מתוך סדרת הלכות שמיטה יחידה מספר 17

❖ **ראיה שאין הגבלת זמן לאכילת פירות מזון ג' סעודות**

במסכת זבחים (דף עה ע"ב) מובאת ברייתא האוסרת לקנות תרומה בדמי שביעית, מפני שזה ממעט את האפשרויות לאכילתה. הראשונים דנים בשאלה איזו אכילה מתמעטת.

רש"י מסכת זבחים דף עה עמוד ב

שביעית אין לוקחין בדמיה תרומה - מפני שממעט בזמן אכילת התרומה ומביאה לידי איסור אכילה, שצריכה שתתבער מן העולם קודם שתכלה לחיה שבשדה ביחידה הקודמת למדנו שרש"י סובר שבעת הביעור יש להשמיד את הפירות. אם כך, בהגיע זמן הביעור תהיה חובה להשמיד את התרומה. תוספות מעירים על כך:

תוספות מסכת זבחים דף עה עמוד ב

והא דתנן במס' שביעית (פ"ט מ"ח) לאחר ביעור מחלקן שלש סעודות לעניים רבי יוסי אומר אחד עניים ואחד עשירים יאכלו מ"מ ממעט באכילתה לאחר שחילק שלש סעודות ואינו מוצא למיחלק

בעלי התוספות מקשים: הרי ניתן להאריך את משך החיים של פירות השביעית על ידי חלוקת מזון שלוש סעודות מהם.

לפי הסוברים שיש לכלות את מזון שלוש הסעודות באותו היום, כל הטכסיס הזה דוחה את הביעור, לכל היותר, ליום אחד בלבד. עולה שבעלי התוספות מניחים שאחרי שזכה במזון שלוש סעודות, אין חובה לבער את היתר. יש להעיר שניתן לדחות את הראיה. יתכן וכוונת בעלי התוספות היא שביום הביעור יש חובה לחלק את הפירות לכולם, כולם יאכלו, וכך האכילה איננה מתמעטת. הפירות יאכלו, כך שאין פגיעה בתרומה.

❖ **חקירות נוספות: האם יבול חו"ל ושדה שנמכרה לנכרי דוחים את הביעור?**

שלחן שלמה שביעית עמוד רנה הערה א

יש להסתפק אם פירות חו"ל העומדים סמוך לגבול ארץ ישראל מצילים פירות ארץ ישראל מן הביעור בזמן שכלה הפירות שבארץ ישראל ונשאר רק בחוץ לארץ. והנה לכאורה פשוט שארץ ישראל וחוף לארץ מחולקים לעניין זה שלא יצילו פירות חוץ לארץ על פירות ארץ ישראל.

ומקום הספק בזה הוא, די ש' לומר שרק פירות הקדושים בקדושת שביעית מצילים מן הביעור, אבל פירות חו"ל, שאינם קדושים, לא.

בהמשך הגרש"ז מסביר שמצד אחד, אם פירות שמינית יכולים להציל, הרי שאינם שונים מפירות חו"ל. מצד שני, כתוב בתורה "תהיה כל תבואתה", אולי הדברים תלויים בתבואת הארץ, דווקא. משם הוא ממשיך למצב ביניים:

יש לדון, למאן דאמר יש קניין לגוי בארץ ישראל להפקיע מידי מעשר, אם יש קרקע בארץ ישראל ששייך לנכרים, דחשיב כחו"ל, ויש שם פירות, אם חשיב כאינו כלה לחיה מן השדה, ומצילים על ידם שאר פירות שבארץ ישראל מן הביעור

❖ **אם הביעור הוא הפקר וזכייה, מהו ההפסד הנובע מעירוב טעם השביעית ביתר הפירות?**

ביחידה אנו מתייחסים למתח בין שני עקרונות: עיקרון שמירת הקדושה של פירות השביעית, והחובה לבער את הפירות בעת הביעור. שני אלו בהחלט נראים כסותרים, אם האחד דורש לשמר את הפירות כמיטב יכולתנו, והשני תובע את הכלי של הפירות.

אך לפי הרמב"ן הביעור בסך הכל תובע את הפקרת הפירות. האם הפקרת הפירות נוגדת את השמירה על קדושתם? בבית רידב"ז (סי' ה' סע' ה' בד"ה רמב"ם פ"ד) מסביר שאכן כן. מכיוון שהביעור תובע את הפקרת הפירות לכוחות הטבע, לחיה ולבהמה, ואילו קדושת השביעית מחייבת לשמור את הראוי לאנשים לשימושם בלבד, אכן יש סתירה בין שני אלו.

❖ **ביאור התוספות ליחס בין שני המקורות לחובת הביעור פירות השביעית**

בעלי התוספות מראים ששורש המחלוקת אינו מסברא בלבד, אלא מבוסס על דרך דרשת הפסוקים:

תוספות מסכת פסחים דף נב עמוד א

אומר רבינו תם דבתורת כהנים בפרשת בהר סיני פליגי בקראי, דתניא: 'מן השדה תאכלו את תבואתה', כל זמן שאתה אוכל מן השדה אתה אוכל מן הבית וכו' מכאן אמרו חכמים הכובש שלשה כבשים בחבית: רבי אליעזר אומר: כיון שכלה אחד מן השדה, יבער הכל מן הבית, והיינו 'אוכלין על הראשון' דבשמעתין. ואם תאמר, לרבי אליעזר לישתוק קרא מיניה, דנפקא לן מ'ולבהמתך'!

שימו לב: ביחידה הקודמת למדנו את שתי הדרשות של הספרא המלמדות על חובת הביעור, והשווינו ביניהן. רבנו תם אומר שהדרשה של "ולבהמתך" מלמדת על עצם חובת הביעור, ואילו "מן השדה" מלמדת את הדין של שלושה כבשים!

וי"ל דסבר ר' אליעזר דאי לאו האי קרא, הוה אמינא דאותו המין דווקא יבער ולא יותר, אף על פי שטעם האיסור מעורב בהן, ... והוה אמינא דניחשביה כמבוער, כיוון שאין כאן אלא הטעם ורבי יהושע סבר דוודאי הטעם חשיב כמבוער, והאי קרא אתי להתיר אף גוף אותו שכלה, הואיל ומעורב בהן הטעם המותרין, וימן השדה' משמע ליה: מן דבר שמקצת הטעם ממנו בשדה, תאכלו אף האיסור שעמו לפי רבי אליעזר, הצורך בשתי הדרשות הוא לומר שחובת הביעור חלה גם על טעם, ואילו לפי רבי יהושע לומד מהפסוק "מן השדה" שכל עוד יש בתערובת משהו מן השדה, ניתן לשמור את התערובת כולה.

❖ **ביאור הרמב"ם למשנת הפואה והרכפה**

הרמב"ם כותב דבר מפתיע:

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ז הלכה יג

אם היה מתקיים בארץ כגון הפואה והרכפה ממין הצובעין אף על פי שיש לו שביעית ולדמיו שביעית אין להם ביעור ולא לדמיהם שהרי מתקיים בארץ אלא נהנין וצובעין בו עד ראש השנה

משמע מלשון הרמב"ם שגם הצביעה מותרת רק עד ראש השנה, ולא רק הדמים! הראב"ד מעיר שאף אחד מהתנאים לא אומר כך:

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ז הלכה יג

זו דברי רבי מאיר: 'אף על פי שאינם כלים, לדמיהם יש ביעור בסוף השנה', שמחמיר בדמים יותר מהן, אבל חכמים אומרים: 'להן אין ביעור קל וחומר לדמיהן'. ומה שכתב (הרמב"ם) – לא כרבי מאיר ולא כחכמים

הפרשנים מסבירים שכוונתו הפוכה: מותר ליהנות ממנו עצמו גם מעבר לראש השנה:

דרך אמונה הלכות שמיטה ויובל פרק ז הלכה יג

צ"ל נהנין וצובעין בו אחר ר"ה ור"ל לאפוקי מר"מ דס"ל במשנה שרק עד ר"ה מותר קמ"ל דגם אחר ר"ה מותר דהיינו שאין לו ביעור לעולם

ומעין זאת כותבים מהר"י קורקוס, כסף משנה מרכבת המשנה והחזון איש.